

Методи за намаляване на токсичността на отработилите газове

Петър Казаков

Methods to reduce the toxicity of exhaust gases: The report examines the different methods used to reduce toxic emissions. use of diesel engines lead to air pollution. I had to take quick action on legislation to reduce greenhouse gases, as well as the constructor of which were required to change their systems for fuel injection and a number of other conditions. use new types of fuel, such as biodiesel also had its positive impact this.

Key words: toxicity, exhaust gas recirculation, biodiesel

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Отдавна специалисти по двигателостроене от различни страни работят върху проблема за минимизиране на вредните емисии от отработилите автомобилни газове, замърсяващи околната среда. При постъпващите гориво и въздух на входа на двигател с вътрешно горене, през изпускателния му колектор се изхвърлят продуктите на горенето. В състава си те съдържат значително количество от различни по вид и състав емисии.

Според различни изследователски центрове съставът на тези емисии включва множество (между 60 и 150) от различни компоненти, доминиращите от които са [3]:

- азотни оксиди (NO_x);
- кислород (O_2);
- въглероден диоксид (CO_2) – краен продукт от окисляването;
- въглероден оксид (CO) - продукт от непълното изгаряне на горивото;
- водород (H_2);
- вода (H_2O);
- сажди – опасни не само като механичен замърсител за околната среда, но и като активен преносител на токсични вещества;
- неорганични газове, като серен диоксид (SO_2) и сероводород (H_2S) - фигуриращи в състава на отработилите газове при наличие на сяра в горивото;
- множество други токсични и нетоксични химически елементи .

Сред посочените токсични газове, оказващи вредно влияние върху околната среда са: азотните оксиди, въглеродния оксид и въглеводородите. Те изместват кислорода, необходим за жизнените процеси, заменяйки го частично с токсични газове, което е крайно опасно. Ето защо, проблемът за замърсяването на околната среда е от особена жизнена значимост и актуалност.

Напоследък все по-мощно, като производство и приложение, се налагат дизеловите двигатели. В много страни, като ограничителна мярка, са въведени пределно допустими норми за съдържанието на токсичните вещества в отработилите газове, както на дизеловите, така и на бензиновите двигатели. Отделя се особено внимание за спазване на екологичните норми при производството на двигатели и на различните методи за минимизиране на токсичността на отработилите газове.

При експлоатацията на автомобилите, освен отработилите вредни газове съществуват и други, които са продукти от работата на двигателя. Такива са:

- картерните газове;
- токсичните компоненти, отделени при работата на спирателната система;
- изпаренията от акумулаторната батерия (при все още използвани по-стари производства);
- изпаренията от горивата при зареждане на автомобилите и др.

2. ИЗЛОЖЕНИЕ

2.1. Анализ на влиянието на вида и натоварването на двигателя върху концентрацията на токсичността на отработилите газове

Както по количество на отведените в околната среда вредни вещества, така и по специфичен обем, основен дял се пада на отработилите газове и за тяхното намаляване се отделя особено внимание.

Количествата на токсичните вещества в отработилите газове на бензинови двигатели е по-голямо от това на дизеловите двигатели (Табл. 1) [4].

Таблица 1

Състав и количество на отработените вредни газове според вида на двигателя

Състав на отработилите газове	Количествено съдържание, обемни %		Вид
	при дизелови двигатели	при бензинови двигатели	
Азот	76 - 78	74 - 77	нетоксичен
Азотни оксиди	0,0002 - 0,5	0,0 - 0,8	токсичен
Кислород	2 - 18	0,3 - 8,0	нетоксичен
Вода	0,5 - 4,0	3,0 - 5,5	нетоксичен
Въглероден оксид	0,01 - 0,5	5,0 - 10,0	токсичен
Въглероден диоксид	1,0 - 10,0	5,0 - 12,0	нетоксичен
Въглеводороди	0,009 - 0,5	0,2 - 3,0	токсичен
Сажди	0,01 - 1,10 g/m ³	0,0 - 0,04 g/m ³	токсичен

Анализирайки посочените в таблица 2 данни свидетелстват, че основен вреден компонент в отработените газове на дизеловия двигател са азотните оксиди [2].

Таблица 2

Концентрация на компонентите на отработилите газове според натоварването на двигателя

Натоварване на двигателя, %	Степен на концентрацията	Концентрация на компонентите, обемни %			
		Алдехиди	O ₂	CO	NO _x
0	средна	0,0126	0,04	0,8	0,7
50	средна	0,0084	0,13	0,46	2,7
100	средна	0,0294	0,23	1,12	3,5

Вторият по значимост газообразен вреден компонент е въглеродния оксид, делът на който в сумарния индекс на режима на празен ход на двигателя достига до 15–18%.

В режим на претоварване на дизеловия двигател делът на азотните оксиди в сумарния индекс спада до 80-85% за сметка на дела на CO и частично на алдехидите.

За разлика от въглеродния оксид и въгледородите, които се образуват и отделят при работа на двигателя на обогатени смеси, NO_x се образуват особено много при състав на гориво-въздушната смес, близък до стехиометричния - $\alpha=1$.

Необходимо условие за образуване на NO_x е наличието на висока температура в камерата на горене – по-висока от 1600°C . Количествата на NO_x при спадане на натоварването значително намаляват.

2.2. Намаляване на токсичността на отработилите газове

С цел значително намаляване на токсичността на отработилите газове в двигателите с вътрешно горене се използват различни методи, като:

- въздействие върху процеса на смесобразуване и изгаряне;
- повишаване на завихрянето на сместа в горивната камера;
- подобряване на впръскването на горивото;
- понижаване на максималната температура (получавана при работа на двигателя на преобогатена или преобеднена горивна смес);
- системи на електронно регулиране на ъгъла на предварение и състава на постъпващата в цилиндъра прясна гориво-въздушна смес (при бензинови двигатели) или пресен въздух (при дизелови двигатели);
- използване на различни видове камери на горене;
- използване на биогорива;
- рецикулация на отработилите газове и др.

Повишаването на завихрянето на работната смес, постъпваща в цилиндъра на двигателя, се осигурява чрез поставянето на спиралообразни пълнителни клапани или поставяне на специални отражатели, принуждаващи постъпващата смес да се ускори допълнително и да се получи завихряне на входа и след него на работната смес.

Подобряване на впръскването на гориво става чрез използването на специална дюза, придаваща тангенциално вихрово движение на постъпващата работна смес. Прилага се още и поставянето на два пълнителни клапана на цилиндър.

Понижаването на максималната температура се постига чрез използването на рецикулация на отработилите газове, които от изпускателните колектори се пренасочват в пълнителните (в количество около 10–15 % спрямо обема на свежия заряд) с цел намаляване на максималната температура на горене. Така се постига намаляване масата на свежия заряд. Това води до понижаване на получената температура от изгарянето на горивото поради размесването ѝ със смес от неутрални компоненти на горенето. Постигнатата по-ниска температура е в резултат от забавяне на реакциите на окисляване на горивото.

Системите за електронно регулиране коригират ъгъла на предварение и състава на работната смес чрез датчици. Те отчитат температурата на постъпващият въздух към цилиндрите на двигателя, температурата на охладителната течност, честотата на въртене на колянвия вал, разреждането в пълнителния колектор и др.

Събирайки и анализирайки тези данни електронната система оптимизира състава на работната смес, като целта на този метод е да се повлияе върху компонентите на отработилите газове, екологичните и мощностни показатели на двигателя.

Чрез използването на различни видове горивни камери се постигат добри резултати за намаляване токсичността на отработилите газове. Използват се неразделни горивни камери и допълнителна камера изпълнена към общата камера.

Напоследък като метод за намаляване токсичността на отработилите газове се популяризира използването на биогоривата и по-специално, на биодизела. Използването на алтернативни горива е техническо решение, водещо до минимизиране на състава на токсичните компоненти на отработилите газове.

2.3. Използване на възобновяеми източници на енергия

Европейският парламент създаде директива за насърчаване използването на възобновяеми източници на енергия и по-точно за използването им като горива в транспорта. Тази стъпка е част от поредица действия, насочени към спазване на целите, установени в протокола от Киото (България се присъедини към този протокол през 1997 г.), което в по-дългосрочен план би трябвало да допринесе за гарантиране на доставките на енергия (ЕС 2003 г.) [1].

Основните аргументи, които поддържат идеята за разпространение на употребата на биодизел са:

- опазване на околната среда;
- перспективи за социални придобивки;
- по-ниска себестойност на полученото гориво.

При по-нататъшното наблюдение на ефекта от употребата на биодизела се отчита и влиянието на азотните оксиди върху човешкото здраве. Количеството на NO_x в емисиите на отработилите газове достига до 75% [3]. Тези емисии се образуват от високата температура в горивната камера на двигателя и представляват опасност за здравето, тъй като реагират с кислорода и образуват азотен диоксид (NO₂) - газ с характерна миризма и дразнещо действие. Той е силно токсичен и уврежда очите, носа и като цяло, дихателната система на човека.

В таблица 3 е показана зависимостта между емисиите на отработилите газове на двигателите с вътрешно горене и плътността на дизеловото гориво [1].

Таблица 3

Емисии на отработилите вредни газове според плътността на дизелово гориво

Показател		СО	НС	NO _x	ФМЧ
Плътност	*	-17.1 %	-18.9 %	+1.4 %	-19.4 %
855 - > 828 kg/m ³	**	+ 5.0 %	+14.3 %	- 3.6 %	-1.6 %
Забележка:					
* ECE R40 + EUDC – (изпитателен цикъл с измерване на емисиите при всички режими и максимална скорост от 120 km/h;					
** Директива 88/77/ЕЕС – само при EUDC (прилага се 13-режимен изпитвателен цикъл (<i>Directive 2006/38/EC amending Directive 1999/62/EC on the charging of heavy goods vehicles for the use of certain infrastructures, OJ L157, 09.06.2006</i>) [1].					

По показаните резултати могат да се направят следните изводи:

- Когато плътността на горивото намалява и двигателят работи при умерени режими на работа се наблюдава и значително намаляване на изхвърляните емисии от въглероден оксид (СО), въглеродороди (НС), фини механични частици (ФМЧ) – работа на двигателя по ECE R40 + EUDC цикъл. Същевременно азотните оксиди леко нарастват.

- При работа на двигателя при по-натоварен режим (EUDC - извънградски цикъл), снижаването на плътността на горивото показва леко намаление на емисиите от азотни оксиди. Същевременно емисиите на СО и НС се увеличават.

2.4. Начини за намаляване на азотните оксиди

Един от начините за намаляване количествата на NO_x , е повторно използване на част от отработилите газове, насочвайки ги обратно към цилиндъра на двигателя – процес на рецикулация. Системата за рецикулация на отработилите газове (EGR) се използва отдавна в двигателите с вътрешно горене.

EGR намалява „твърдата“ работа на дизеловия двигател, както и разхода на гориво [3]. Това води до нарастване на ефективността от работата на двигателя.

Използвана при бензиновия двигател EGR намалява детонационното горене.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Използването на различни методи за минимизиране на токсичността на отработилите газове позволява значително намаляване на изхвърляните вредни емисии от двигателите с вътрешно горене.

Токсичността на двигателите влияе, както върху избора на гориво, така и върху неговия разход. Ето защо често е целесъобразно комбинирането на два и повече от посочените методи, които приложени съвместно или в определена последователност дават много добри резултати.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Directive 2006/38/EC amending Directive 1999/62/EC on the charging of heavy goods vehicles for the use of certain infrastructures, OJ L157, 09.06.2006.
- [2] Варшавский И.Л. Как обевредить отработавшие газы автомобиля. Москва, изд. "Транспорт", 1968.
- [3] *Вырубов Д.Н. и др.* Двигатели внутреннего сгорания. Теория поршневых и комбинированных двигателей. Москва, Изд. "Машиностроение", 1983.
- [4] *Гутаревич Ю.Ф.* Снижение токсичности выбросов при эксплуатации автомобиля. Киев, Изд. "Техника", 1981.

За контакти:

гл. ас. инж. Петър П. Казаков, Тракийски университет – Стара Загора,
Факултет „Техника и технологии“ – Ямбол, тел. 0878-404-499,
e-mail: peter_yb@abv.bg.

Докладът е рецензиран.